

HAUTE LUMIÈRE

Lichtontwerpers – voor theater, opera of concerten – moesten tot voor kort hun vak in de praktijk leren. Maar sinds een jaar is er het instituut Lichtontwerpen. Want het vakgebied strekt zich uit – naar musea, architectuur en de openbare ruimte. 'Nederland loopt achter op het buitenland.' Door **Anneke Stoffelen**

Je weet dat er drie danseressen staan in de donkere ruimte, maar wat je ziet zijn slechts drie torso's, bijgelicht door peertjes op heuphoogte die steeds feller gaan schijnen. De torso's beginnen hoekige bewegingen te maken, armen halen af en toe uit als klauwen. Aan het eind geven de danseressen een sling aan het peertje voor hen, lichtstrepen schieten door de ruimte. Applaus klinkt, de repetitie in de studio van de Artez dansacademie in Arnhem is afgelopen. Choreografe Maria Ramos en lichtontwerpster Vinny Jones hebben nog een week voor de voorstelling in première gaat en zijn druk in overleg. Hoe kunnen ze er met het licht voor zorgen dat de nadruk nog meer op de romp komt te liggen? En zal het met de apparatuur in de grote zaal straks wel lukken om het zijlicht strak af te bakenen, zodat er geen straatjes 'weglekken'?

In *Nerves Like Nylon* speelt de belichting een centrale rol. Niet alleen bepalen de uitgekende spotjes de mysterieuze sfeer, ze zorgen er ook voor dat de danseressen bijna tot klassieke sculpturen verworden. En dat is wat Vinny Jones met haar lichtontwerpen wil bereiken: dat het licht een inhoudelijke functie heeft binnen de voorstelling. 'Licht kleurt een voorstelling niet slechts in, het moet een onderdeel zijn dat mede het verhaal vertelt.'

Jones is een van de deelnemers aan het tweejarig 'coachingstraject' van het instituut Lichtontwerpen (iLo) in Amsterdam. Het instituut wil het beroep van lichtontwerper professionaliseren en biedt daartoe sinds bijna een jaar een opleiding aan. Want wie iets wil leren over de techniek van licht kan terecht bij bijvoorbeeld de hbo-opleiding Theater & Techniek, maar een opleiding gericht op de creatieve kant bestond in Nederland nog niet.

De meeste lichtontwerpers leerden het vak daarom in de praktijk. Ze begonnen ooit als technicus bij een theatergezelschap met het op-

hangen van spots en het aansluiten van kabeltjes. Een technicus voert voornamelijk uit wat bedacht is door een ander – de regisseur of, als die er is, de lichtontwerper. Naarmate een technicus meer talent en ervaring heeft, groeit zijn artistieke invloed op de voorstelling. En idealiter ontwikkelt hij zich dan tot lichtontwerper die vooral de plannen maakt die technici uitvoeren.

Maar dat carrièrepad is tegenwoordig steeds moeilijker te bewandelen, bemerkte Henk van der Geest, initiatiefnemer van het instituut Lichtontwerpen. Als lichtontwerper werkte hij de afgelopen 35 jaar voor onder meer de Nederlandse Opera, Toneelgroep Amsterdam en diverse musea. 'De techniek heeft inmiddels zo'n vlucht genomen, met LED en digitaal licht, dat het al veel kennis vergt om dat deel van het vak te beheersen. Er zijn maar weinig technici die vervolgens ook nog de sprong naar artistiek lichtontwerper maken. Er ontstaat nu een grotere scheiding tussen de technische en de creatieve kant van licht. En juist die kant willen wij met het instituut professionaliseren.'

'Haute lumière' en 'confectie' –

**'COMMUNICEREN
OVER LICHT IS
LASTIG. PAS ALS JE
HET ZIET BEGRIJP JE
HOE HET LICHT
UITPAKT.'**

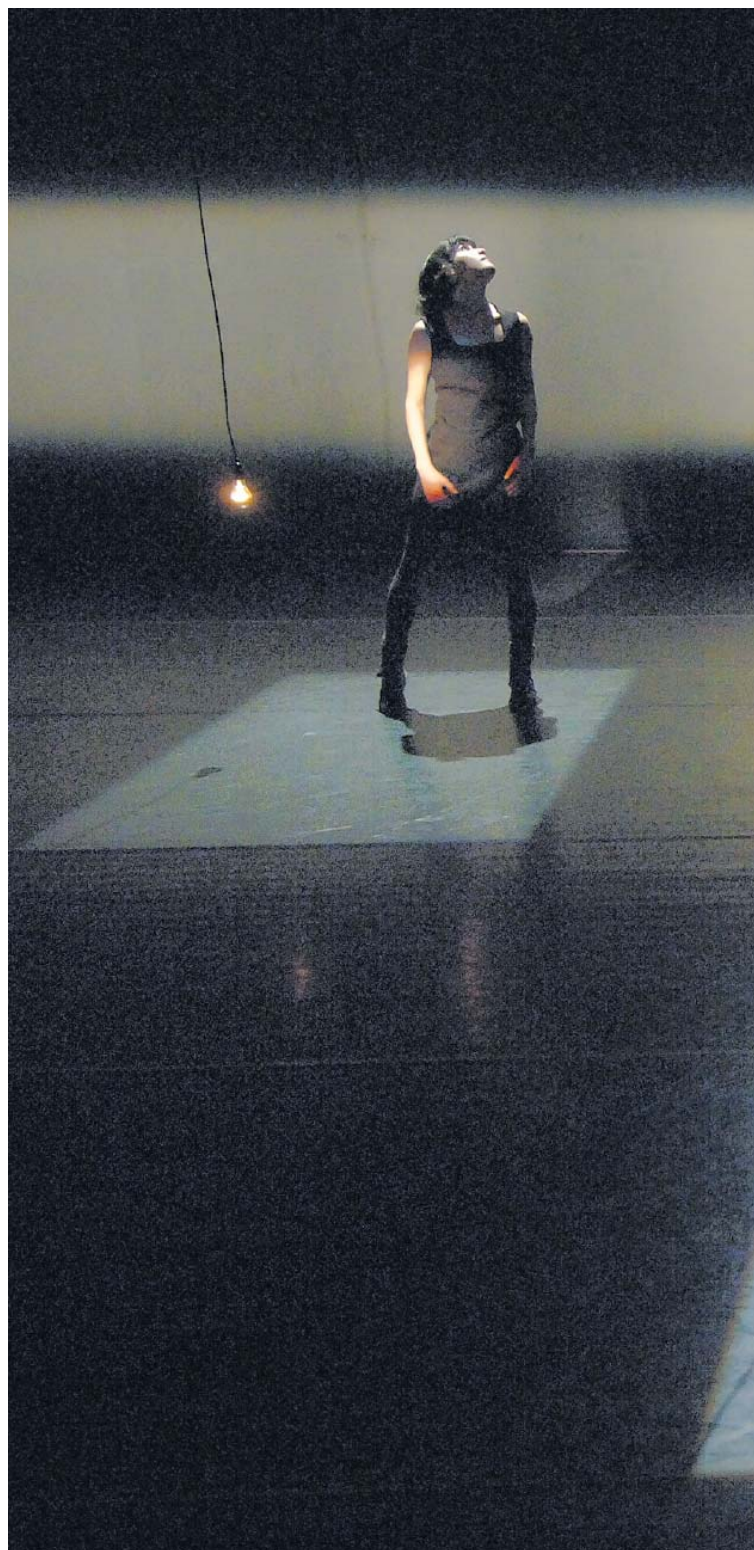
Lichtontwerpster Vinny Jones

zo duidt Van der Geest het onderscheid aan tussen artistieke lichtontwerpen en licht gecreëerd door een technicus. 'Dat laatste is vooral het op elkaar stapelen van effecten door iemand die weet hoe de knopjes werken. Het is niet zo moeilijk bij een show te imponeren met grote spotlights of snelle kleurwisselingen.' Maar een goed lichtontwerper geeft met zijn licht inhoud aan een voorstelling; het effect is niet op zichzelf staand, maar stuurt de emotie van het publiek, creëert een sfeer en zet de gebeurtenissen op het podium niet alleen letterlijk, maar ook figuurlijk in een ander licht. Dat kan door kleur, maar ook door bepaalde personages voor het voetlicht te plaatsen of te werken met dramatische schaduwen. 'Daarvoor heb je mensen nodig die inhoudelijk kunnen nadenken over licht.'

De aantrekkingskracht van het beroep zit voor Vinny Jones ook in de invloed die ze heeft op een voorstelling. Als Australische kwam ze na enige omzwervingen zeven jaar geleden in Amsterdam terecht, waar ze aan de slag ging als lichttechnicus bij het Veemtheater. 'Toen ik zag hoe lichtontwerper Ge Wegman daar werkte, hoe hij met licht emoties in een voorstelling stuurde, wist ik dat ik ook die kant op wilde.'

De invloed van een lichtontwerper op een voorstelling is vaak groter dan het publiek kan vermoeden. In het gunstigste geval is de ontwerper vanaf het prilleste begin bij een productie betrokken en kunnen zijn ideeën de regie in grote mate beïnvloeden.

In de dansstudio in Arnhem, waar Jones samenwerkt met choreografe Maria Ramos, wordt dat op microniveau duidelijk. De lichtontwerpster kijkt naar de drie danseressen. 'Zoals het de laatste keer was, stonden ze zo dicht bij elkaar dat het voor mij als kijker één geheel vormde. Zou het niet beter zijn ze verder uit elkaar te positioneren, zodat ik de keuze heb?' Goed idee, vindt Ramos. De danseressen schuifelen uit elkaar. 'Ja', be-

sluit Jones, 'nu ligt de focus op de voorste danseres, maar ik kan wisselen naar de zijkant'. Zulke kleine discussies voeren ze voortdurend.

De show *Nerves Like Nylon* is een afstudeerproject van Ramos. De choreografe wilde iets bijzonders doen met licht en heeft daarom vanaf het begin overleg gevoerd met Jones. 'Behalve uitgebreide gesprekken over het concept, gaf Maria mij ook visuele referenties die haar inspireerden', vertelt Jones. 'Voor haar choreografie liet ze zich inspireren door film noir en een tekst van Samuel Beckett. Communiceren over licht is lastig, want pas als je het ziet, begrijp je hoe het licht uitpakt. Je kunt dat nauwelijks in woorden vangen. Maar doordat Maria mij laat zien waar ze haar inspiratie vandaan heeft, snap ik ongeveer welke kant ze uit wil.'

Het coachingstraject op het instituut Lichtontwerpen is niet bedoeld voor schoolverlaters, maar voor ontwerpers met enige ervaring en een eigen bedrijf, die zich verder willen ontwikkelen. De opdrachten die deelnemers vanuit hun eigen praktijk hebben, vormen de basis. Op iLo geven mentoren daarbij tijdens het hele proces feedback. Daarnaast zijn er workshops rond een thema – bijvoorbeeld 'Licht in de schilderkunst' – en komt er drie keer per maand een expert uit het vak zijn kennis delen.

Wat de coaching zinvol maakt

volgens Vinny Jones, is de ruimte om te experimenteren. 'Het lastige aan dit beroep is dat je bijna nooit gelegenheid hebt om te oefenen', vertelt ze al heen en weer rijdend met haar ladder. Want voordat de dansers überhaupt een beweging hebben gemaakt, is Jones in de studio al ruim een uur bezig met apparatuur ophangen, lichten focussen en kabels aansluiten. Dan blijft er soms weinig tijd over voor het experiment. 'Het kan heel makkelijk zijn om eerdere successen toe te passen in nieuwe opdrachten. Maar juist omdat er nu experts meekijken, word je getriggerd iets met die dromen in je hoofd te doen, om nieuwe dingen te proberen.'

Juist om die experimenteerdrift te stimuleren, moeten deelnemers voor ze aan het coachingstraject beginnen, een plan maken voor een onderzoek naar een specifieke toepassing van licht. Dat is meteen ook de reden dat nog maar drie lichtontwerpers het tweejarige traject volgen. Van der Geest: 'Je moet al vrij precies weten wat je wil om zo'n onderzoeksplan op te stellen. Dat blijkt voor veel potentiële deelnemers een probleem.'

In het pand van het iLo zijn twee schaaltheaters, van 1 op 4 en 1 op 6, die als een soort laboratorium kunnen worden gebruikt. Het handige aan een schaaltheater is dat je snel je opstelling kunt wijzigen, zonder gesjouw. Dat maakt ze ook heel geschikt om een lichtplan in te presenteren aan een regisseur of opdrachtgever.

Yvon Muller, die ook het coa-